

A KÖZPARKHASZNÁLAT ÉS A KREATIVITÁS ÖSSZEFÜGGÉSEI AZ ÉRTÉKEK VISZONYLATÁBAN

Pintér-Szövényi Eszter¹

Cite:

Idézés:

EP / EE:

Reviewers:

Lektorok:

Pintér-Szövényi Eszter (2026). A közparkhasználat és a kreativitás összefüggései az értékek viszonylatában. *Különleges Bánásmód Interdiszciplináris folyóirat [Special Treatment Interdisciplinary Journal]*, 12(2), 99–109. DOI <https://doi.org/10.18458/KB.2026.2.99>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Ethics Permission / Etikai engedély: KB/2026/0031

Public Reviewers / Nyilvános Lektorok:

1. Csepeli György (Prof., PhD), Eötvös Loránd Tudományegyetem, Miskolci Egyetem (Magyarország)
2. Tibori Theodosia Tímea (CSc), ELTE, Szociológiai Kutatóintézet (Magyarország)

Anonymous reviewers / Anonim lektorok:

3. Anonymous reviewer (PhD) / Anonim lektor (PhD)
4. Anonymous reviewer (PhD) / Anonim lektor (PhD)

Absztrakt

Jelen tanulmány egy, a kreativitás és generativitás, valamint a közparkhasználat összefüggéseinek feltárására irányuló nagyobb kutatás teoretikus háttérét mutatja be. A kutatás az egyének és csoportjaik parkhasználati szokásait, igényeit, kreativitását és generativitását vizsgálja Budapest két közösségi parkjában. Ez a tanulmány a kreativitást az értékek összefüggésében (természetes környezet, kreativitás, generativitás, biztonság, igazságosság, szabadság, szabadidő) vertikálisan és horizontálisan tárgyalja.

Kulcsszavak: kreativitás, értékek, generativitás, parkhasználat

Diszciplínák: szociológia, környezetpszichológia

Abstract

RELATIONSHIPS BETWEEN PUBLIC PARK USE AND CREATIVITY IN THE CONTEXT OF VALUES

The present study outlines the theoretical framework of a broader research project designed to explore the relationships among creativity, generativity, and public park use. The research examines the park-use habits, needs, creativity, and generativity of individuals and their social groups in two community parks in

¹ Pintér-Szövényi Eszter (PhD hallgató), ELTE Társadalomtudományi Kar Szociológiai Doktori Iskolájának Interdiszciplináris Társadalomkutatások Doktori Program, Budapest (Magyarország). E-mail eszter.szovenyi@gmail.com. ORCID <https://orcid.org/0009-0001-4417-3742>

Budapest. This study examines creativity in relation to values (natural environment, creativity, generativity, safety, justice, freedom, leisure) from both vertical and horizontal perspectives.

Keywords: creativity, values, generativity, park use

Discipline: sociology, environmental psychology

Bevezetés

Jelen tanulmány egy elméleti megalapozása annak a kutatásnak, mely az egyének és csoportjaik parkhasználati szokásait, igényeit, kreativitását és generativitását vizsgálja Budapest két közösségi parkjában: egy pesti és egy budai oldalon, hasonló adottságokkal rendelkező szabadtéren, a VIII. kerületben, Józsefvárosban lévő Orczy-parkban, valamint a II. kerület központi részében, a Bel-Buda városközpontjában (Vízivárosban) elhelyezkedő Millenáris parkban. A kutatási terepek összevethetőségei megjelennek elérhetőségükben, lehatároltságukban (kerítéssel védett), továbbá abban is, hogy a mai megjelenésüket és a funkciójukat az előző 10-20 évben, városfejlesztési jelentőségű beavatkozásokkal érték el, kimagasló szintű kulturális és társadalmi célokkal. Az üzemeltető a parkokban olyan térítésmentes programokat szervez és szolgáltat a közönség (a parklátogató egyének és csoportjaik) számára, amelynek során érdemi együttlétben, közös, közösségépítő és – fejlesztő, pozitív élmények gyűjtésében lehet részük.

A kutatási terepek – többek között - társadalmi, szocializációs háttérüket tekintve heterogén térhasználókat (továbbiakban célcsoport(ok), térhasználó(k), parkhasználó(k) stb.) vonzanak, akiknek a bemeneti adottságaik, attitűdjeik eltérőek, amit alátámaszt az is, hogy Józsefváros lakossága Budapest egyik - a társadalmi státusz szempontjából – legszélesebb spektrumán helyezkedik el. Megtalálhatóak itt a nagyon jó anyagi körülmények között élők éppúgy, mint a mélyszegénységben élők.

A kutatásban, 2024-2026 között a térhasználók kreativitásának, és lehetőség szerint generativitásának mérése az egyik cél, melyhez Mező és Mező (2003) *Kreatív és iskolába jár!* című művében,

valamint Mező (2017) *A kreativitás időbeli aspektusai* témában írt értekezésében megadott két mérőeszközét tekintjük kiindulópontnak.

A kreativitás és generativitás megjelenési formáit egyrészt a kreativitást vizsgáló figurális tesztek közül a Körök teszt (mely 35 ingert – kört – tartalmaz), valamint a Képbefejezés teszt (10 ingert – ábrát – tartalmaz) (Torrance, 1974) magyar adaptációinak módosított változatával vizsgáljuk. A magyar adaptációk sztenderdizált értékelési metódusát Zétényi (1989) foglalta össze (Mező és Mező, 2003; Mező, 2017, 13.), melyek közül a Körök teszt revideálását Mező (2017) végezte el.

Másrészt a parkhasználók szokásainak és igényeinek felmérését egy saját összeállítású kérdőívvel vizsgáljuk, amely magába foglalja az egyéni narratívák megismerésének lehetőségét is. A kérdőív a zárt és nyitott kérdések mellett kártyák segítségével is vizsgálódik: a természetes és a szakemberek által formázott környezet illusztrálásával (fa, bokor, sétány fasorral), valamint az eltérő anyaghasználatú járófelületek összehasonlításával.

A kutatási terepek közül az Orczy park közelében több egybefüggő lakótömbben, nagymértékben alacsony társadalmi státuszú (hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű) családok élnek. Az elmúlt, több mint két évtizedben az érintett marginális csoportokat, és a kerület fejlődését szolgáló (szociális) városrehabilitációs folyamatok zajlottak. Ugyanakkor a városrehabilitáció nem csak Józsefváros esetében, hanem a Millenáris park kialakulásában is nagy szerepet kap.

Mindez összefügg a kreativitás komplex kérdésével, amelynek szemlélete indította el annak vizsgálatát, hogy hasonló terepfeltételek mellett, de különböző környezeti kontúrral (Orczy-park esetében a

Nemzeti Közszolgálati Egyetem és Campusa, a Millenáris park esetében pedig a Nemzeti Táncszínház, a kiállítóterek, egyéb kulturális programot kínáló helyek) a látogatók hogyan használják a parkokat és milyen elvárásaik, jövőbeni elképzeléseik vannak a célzott (szabadidős) térhasználatuk jobbítására. A kutatási kérdésekre kapott válaszokkal az egyének és csoportjaik támogatási, beavatkozási lehetőségei megismerhetővé válnak, amelyre adekvát programokat lehet kidolgozni.

A kutatás elméleti szakasza érinti a közparkok használatának vizsgálatában a kreativitás összefüggési lehetőségeit az értékek mentén, melynek bemutatása a jelen tanulmány fő célja. A tanulmány a kreativitást az értékek összefüggésében (természetes környezet, kreativitás, generativitás, biztonság, igazságosság, szabadság, szabadidő) vertikálisan és horizontálisan tárgyalja.

Érték – környezet

Releváns a kutatásba bevont parkhasználók kreativitása és generativitása szempontjából az ahhoz kapcsolódó társadalmi értékek megjeleníthetősége, amelyhez az érték, a kreativitás és a generativitás fogalmak vezetnek el.

Két olyan pillére van a kreativitásról való gondolkodásnak, amelyre röviden utalunk. Az egyik a társadalmi értékek megjeleníthetőségének milyensége és mértéke a válaszadók attitűdjei által, a másik a gondolkodás dimenziói. Ezt a viszonyt és összefüggést meghatározza még a térhasználók értékkövetésének milyensége, minősége, az értékekhez való viszonyának megjelenítése, az értékek inkorporálódása és értékkövetése mellett.

A kutatási terepek – többek között - társadalmi, szocializációs háttérüket tekintve heterogén térhasználókat, mint célcsoportot vonzanak, a vizsgálódáshoz bemeneti adottságaik, attitűdjeik eltérőek. A különbségek eredetetője több olyan társadalmi alapérték, amely meghatározza a vizsgálódásba bevont egyének és csoportjaik bemeneti adottsá-

gainak irányát. Az érték (kiemelkedően fontos, jelentős) pozitív minőség, ill. valaminek ilyen minősége, becse, haszna (Magyar Nyelv Nagyszótára, 2026), amelynek értelmezése alapján számos értékkel találkozhatunk különböző társadalmak, nemzetek, kultúrák, kulturális közösségek, családok funkcionális működését támogatóan.

Az értékek szociológiai dimenziójának megértését és letisztulását segíti Csepeli (2001). Az értékek immanenciáját tekintve, ahol az értéket az egyén és a társadalom közötti szociálpszichológiai közvetítések láncában a legerősebb szemnek tekinti. Csepeli (2001) tanítása szerint értékke bármi lehet a társadalomban, de nem tekinthető bármi értéknek (szerzői megjegyzés: amit, a fentiekben említett, „számos érték” legfőbb szűrőjének tekint a kutatás), valamint az értékek - funkcióik esetében - egyfelől a személyiség legmélyebben beágyazott, eligazodást szolgáló támpontjai, melyek beágyazottságuk révén szilárdságot, következetességet, biztonságot képesek nyújtani az emberek számára a társadalomban zajló életben. Másfelől az értékek a társadalmi csoportok, rétegek, osztályok integrációjának szociálpszichológiai eszközei, a világ kollektív értelmezésére, látására szolgáló „legkisebb közös többszörösök” (Csepeli, 2001:131,132.).

Mivel a kutatás a két park épített és természetes természetközeli környezeti adottságai mentén - amit értéknek tekint a kutatás - vizsgálja a térhasználók kreativitását, ezért fontos annak hangsúlyozása, hogy egy hely akkor tekinthető környezetpszichológiailag természetesnek, „amennyiben a hely pszichológiai (kognitív, érzelmi, szimbolikus, viselkedéses) jelentésének (Düll és Urbán, 1997) tartalma természeti.” (Düll és Dósa, 2005:20.). Az előkutatás tapasztalatai alapján a vizsgált célcsoport parkhasználattal járó élményeit a parkok kialakításának, megjelenésének hatása is befolyásolja, ugyanakkor az egyén és csoportja is hatással van a környezetére, és annak sajátos jelentést tulajdonít (Düll 2001, 2002), személyes háttérének és attitűdjeinek megfelelően.

Érték – Kreativitás

A kreativitás közérthető meghatározásának leírásához igénybevettem, a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Nyelv Értelmező Szótárának 1959-1962-es első kiadása még nem tartalmazza a kifejezést, csakúgy, mint a 'kreatív' szót sem. Szerdahelyi (1979) *Világirodalmi lexikon 6. szótárban* már megjelenik a 'kreativitás' kifejezése. A leírás szerint latin eredetű, a „creativitas” magyar megfelelője, amely „alkotóképességet” jelent. A lélektan, azon belül a művészetpszichológia fogalma, amely szerint „az embernek az a képessége, hogy meglévő elemekből és szabályokból új, önálló alkotást hozzon létre” (Voigt, 1979:684).

Összefoglalva a lexikon e korai kreativitás értelmezését a következők emelhetők ki: a kreativitás vizsgálata a „mű” létrejöttének kérdéseire, a tehetőség megnyilvánulására koncentrál. Ennek az alkotási folyamatnak a rendező elvei mentén megfigyelhető minden kreatív folyamatban „a szerkezet, a stílus és az ábrázolásmód” vonásai. A pszichológiai esztétika középpontjában vagy a kreativitás „kifejezés jelenségei” állnak, amikor a „hatás – visszahatás” összefüggéseire világít rá a művészi alkotófolyamatban, vagy „az önálló alakítás”, amelyben gyakran irracionalista módon a zseni lényeglátása, intuíciója kerül hangsúlyba az idealista pszichológiában és esztétikában. Megjelenik „a művészet és a pszichikum társadalmi gyakorlata” a materialista művészetpszichológiában, miszerint „az emberi művészi képességek a gyakorlat során fejlődnek ki és módosulnak, [...] legfontosabb jelenség [...] a művészi alkotás, amely lehetőségeket valósít meg, új meg új feladatok elé állítja a művészeket”. A „művészi kreativitással” a leghagyományosabb művészeti formákban is számolni kell, amelynek esetében a „szakrális vagy rituális jellegű műfajokat, hozzá fel példaként, amely segít az olvasónak kitágítani a „hagyományos” fogalmát. A szómagyarázat továbbá kiter még a kreativitás „műszavának” szigorú és pontos meghatározottságára a nyelvészetben, mindezt demonstrálja azzal, hogy „a

rendelkezésünkre álló véges számú grammatikai eszközzel (elemekkel és szabályokkal) végtelen számú jól formált mondatokat tudunk alkotni”, mint „alapvető sajátosságát” a „természetes emberi nyelveknek” (1979:685). Ezt a hangsúlyozást a modern nyelvészetben N. Chomsky érdemének tekinti pl. W. von Humboldt által, alapvető problémátétel komoly előzményére alapozva. Chomsky elméletével a „kreatív kompetenciát” magyarázza (1979:684) a „generatív grammatika” fogalmával párhuzamba hozva, amelyet a „kompetencia” nyelvészeti műszavára épít Terts István (1979:486). A XX. század első negyedében az irodalomban a „kreativitás elvének az uralomra juttatásához vezetett” a konstruktivizmus (1979:528), mint „irodalmi áramlat” elsősorban Kelet-Európa a lírában és prózában, amely elsődlegesen az építészettől és a képzőművészettől kapta elméleti alapozását és indítékát (1979:525). Művészeti irányzatként „a »természet-kultúra« szembeállítására épült”, a művészetben túlmutatóan inkább „kultúratan”, amelynek hívei, társadalmi és politikai validításra törekedtek. Elméletükben szervezett, fegyelmezett rendű az emberi kultúra, míg vele szemben értelmetlen rendezetlenségű a természet. (1979:528). (Kamc – Lane, 1979, Szerdahelyi, szerk. 1979: 486, 525, 528, 684, 685).

„A 70-es években kreativitás alatt a divergens gondolkodást értették, a 80-as években a szubjektivitást tekintették főjegyének, a kilencvenes évektől pedig a legfőbb meghatározójaként az újszerűséget emelték ki” (Benő, 2011:45). Időben haladva a kreativitás „alkotóképesség; az embernek az a szellemi képessége, hogy valami újat hozzon létre” (Bakos, 1994 idézi Magyar, 2023:189).

Későbbi magyarázatokban a kreativitás az önkifejezésben és a nyelvi normák áttörésében mutatkozik meg (Spinner, 2006). Balogh (2010) egy független, magas szintű produktív gondolkodást feltételez a probléma megoldása és folyamata (eredeti, inventív) során. Majd eljutunk az újszerűséghez, az értelmességhez és az elfogadáshoz, mint a kreatív produktum kötelező feltételeihez (Haase, 2016).

Mező et al. (2017) pedig több szerző tapasztalatait összegezve arra a megállapításra jutott, hogy általános megegyezés van abban, hogy a kreativitás kétpólusú azaz: kreatív egyrészt, ami eredeti, újszerű; másrészt ami hatékony, hasznos.

A Magyar Etimológiai Szótár aktuális állapotában külön nem tartalmazza a kreatív és a kreativitás szavak magyarázatát, hanem a kreál szóval (megtervez, létrehoz stb.) kapcsolatosan jeleníti meg, miszerint: „kreatív: ‘alkotó, teremtő, újat létrehozó’: kreatív művész. – kreativitás: ‘teremtő, alkotó képesség, alkotókészség.’”, míg a Magyar Nyelv Értelmező Szótára a kreál szónak magyarázatán keresztül sem utal rá (Magyar Etimológiai Szótár, 2026; Magyar Nyelv Értelmező Szótára, 2026).

A kreativitás fogalmának sokszínű megközelítése mutatkozik meg a szakirodalomban (Mező és Mező, 2003, 2015). Taylor (Taylor, 1988:118–119) összesítése szerint hozzávetőlegesen 60 különböző definíció különíthető el, amelyek hat nagyobb csoportba sorolhatók:

- Gestalt vagy percepció típusú meghatározások: az ötletek újra kombinálására, vagy a „gestalt” (egy egészes szemlélet) újra strukturalására helyezik a hangsúlyt.
- Végtermék vagy innováció orientált definíciók: új dolog alkotását, valaminek a létrehozását veszik figyelembe.
- Esztétikai vagy expresszív definíciók: az önkifejezésre koncentrálnak.
- Pszichoanalitikus vagy dinamikus megközelítések: a freudi id, ego és szuperego interakciójából eredeztetik a kreativitást.
- Megoldó gondolkodásra koncentráló meghatározások: elsősorban a gondolkodás folyamataira koncentrálnak, a megoldás másodlagos.
- Egyéb, máshova nem illeszkedő meghatározások.

Mooney (hivatkozik rá: Dávid, 2002:25) szerint legalább négy aspektusból vizsgálható a kreativitás:

1. a környezet (a hely, a szituáció) felől, melyben a kreatív alkotás felszínre tör;
2. a kreatív produktum, az alkotómunka eredménye felől;
3. az alkotó folyamat felől, amely során a produktum létre jön;
4. a kreatív személy felől, aki létrehozza a produktumot (Mező és Mező, 2003, 2015:6-7, Mező, 2017).

Csíkszentmihályi (2008) értelmezése szerint, a kreativitás olyan folyamat, amely révén a kultúrában megváltozik egy szimbolikus tartomány. Új dalok, új ötletek, új gépek – erről szól a kreativitás. Mivel azonban az ilyen változások nem automatikusan, a biológiai evolúció mintájára mennek végbe, át kell gondolnunk, hogy mekkora árat kell fizetnünk a kreativitás megjelenéséért. A hagyományos dolgok megváltoztatása egyáltalán nem könnyű. Ahhoz például, hogy memeket módosítani tudjunk, először el kell sajátítanunk őket. Egy zenésznek – mielőtt egy új dal megírásába fogna – tisztában kell lennie a zenei hagyományokkal, értenie kell a kottaolvasáshoz, és tudnia kell hangszereken játszani; egy feltalálónak – ahhoz, hogy fejleszteni tudja a repülőgép-tervezést – meg kell tanulnia a fizikát, az aerodinamikát és azt, hogy a madarak miért nem esnek le az égből (Csíkszentmihályi, 2008:9).

Kreativitás – generativitás – érték

Az értékek fellelhetőségét szolgálja a kutatás relevanciájában a generativitás fogalma is, amit elsőként Erikson (1950) tett lehetővé a fogalom megalkotásával. Ezt közvetlenül az általa felállított 6. élet szakasz, az „intimitás (intimacy) és az elszigetelődés (isolation) szembeállításának” tárgyalására építette, mert gondolatmenetében az az élet szakasz már magában foglalt egy további nukleáris konfliktust (krízis, avagy fordulópont egyik ágense), a „generatevitás és a stagnálás szembenállását”, amelyben a

generativitást a „szülői típusú” felelősségvállalásra alapozza (Erikson, 1950:231, 1968:286-292).

B. Erdős (2020) leírja, hogy a személyes fejlődés kontextusát hordozó (ill. jelentő) társadalmi és kulturális tényezők hangsúlyozása jelenik meg Erikson generativitás-elméletében (1959:50–101). Az identitást alakító serdülőkori éveket az intimitást megteremtő évek követik a fiatal felnőttkorban, ezután pedig eljön a törődés a következő nemzedék sorsával, annak jólétével és jóllétével, azaz a generativitás. (Erikson, 1950:267). Nem elegendő a generativitáshoz az elköteleződés nélküli szülővé válás, számos út vezethet el a megvalósítására, amelynek mentén, tág értelmében a kulturális kreativitás és a gondoskodás kísér, amelybe beletartozik „az új nemzedék tanítása, mentorálása, a vezetői szerepek vállalása” (Erikson, 1959:50–101., McAdams 2006: 109–125.).

Ilea, Jenei és Vincze (2022) művében összefoglaltan jelennek meg McAdams és De St. Aubin (1992), valamint McAdams (2006) gondolatai, mely során a generativitásra egy általános gondoskodó és tevékeny hozzáállásként tekintenek, amely a személy világ felé mutatott elköteleződését jelöli. „Elgondolásukban a generativitás egy többtényezős fogalom, amely a következő generációt megcélzó személyes és társas célok köré rendeződő hét pszichoszociális összetevőből épül fel. A modell szerint a generativitás alapja a kulturális elvárás, amely megkívánja a társadalom idősebb tagjaitól, hogy gondoskodjanak és felelősséget érezzenek a következő generáció iránt. Emellett szükséges egyfajta belső késztetés megléte is, amely egyszerre két igényt is megjelenít. Egyfelől jelöli az egyén szimbolikus halhatatlanság elérésére irányuló vágyát, egy olyan alkotás vagy eredmény létrehozását, amely képes túlélni az ént. Másfelől a szükségesség igényét is magába foglalja, hogy hasznára legyen másoknak” (Ilea, Jenei és Vincze, 2022:165).

„A kulturális kívánalmak és a belső szükségletek együttesen alakítják ki a generativitásra vonatkozó törekvést, amely a következő generáció iránt érzett

aggodalomban, odafordulásban nyilvánul meg. Mindez azzal a szilárd meggyőződéssel párosul, miszerint az emberi élet alapvetően jó, és az emberiség fejlődni fog a következő generációban. Ez az erős hit indukálja a generativitásra vonatkozó törekvés átformálódását generatív elköteleződéssé, amely konkrét célok és tervek megvalósításával generatív cselekvésben ölt testet” (Ilea, 2023; Ilea, Jenei és Vincze, 2022: 165.).

A XVIII-XIX. században megszületett Európában a társadalom folyamatos fejlődésének a képzete (hite) a cirkuláris, periódikus társadalmi / történelmi szakaszosság helyébe lépve, amelynek eklatáns megnyilvánulásaként a franciák számára ez a racionalizmus, míg a németek erre adott válaszaként a romanticizmus volt (Hirst, 2022). Ebben a – nagyon röviden összefoglalt - történetiségben megjelenik egyrészt a kreativitás folyamata, mert magába foglalja a társadalom jobb működését biztosítani szándékozó megközelítési és alkalmazási formáját, másrészt pedig a generativitás lenyomata, a hit abban, hogy ezzel jobb sorsúvá válik a nemzetük.

A kreativitás és a generativitás kapcsolatának megértését segíti Vitányi (2004), aki a kultúra hét fajtájából harmadiknak tekinti a közkultúrát vagy közép-kultúrát, a művelődni vágyó emberek kreatív-generatív kultúráját, amelyeket közművelődésnek nevez, valamint a generativitást, mint a kreativitás mindenki által elérhető fokaként határozza meg, amely a mindennapi viselkedésben, reakciókban ölt testet (Vitányi, 2004: 4.).

Tibori (2023) „*A kultúra színváltozása*” című előadásának jegyzetében (továbbiakban: előadás) rávilágít arra, hogy a hazai kreativitáskutatás egyik úttörője, Vitányi Iván (1972, 1973, 1995) is abból indul ki, hogy a mindennapi ember magatartását, tevékenységét figyelve két lényegi mozgatórugó mindig jelen van: a generativitás és a kreativitás.

Mellőzve a hosszas történelmi visszatekintést, e fogalmakat úgy tekintjük, mint az emberek elidegeníthetetlen sajátját (generativitás), illetve, »ha bárki bármit tesz (If anybody does anything), az már

kreativitás és kultúra» (Sir Roy Shaw, 1980 idézi Vitényi, 2003: 64; Tibori, 2014, 2023).

Kreativitás – biztonság, igazságosság, szabadság – érték

A kreativitásban és a generativitásban a boldogság, mint filozófia ill. szociológia érték megjelenhet, hiszen az az ember, aki kreativitását meg tudja élni, továbbá a jövő nemzedéke számára viselkedése támogatóan hat, annak megadhat ezek teljesüléséből fakadóan a boldogság elérése, megélése, mint egyfajta eredmény, ami célként is szem előtt lebeghet. Ugyanakkor ahhoz, hogy a kreativitás és a generativitás, mind motiváció, mind pedig képesség terén az egyénben helyet kaphassanak, vágyjon azokra, ahhoz szükségesek olyan alapvető bemeneti követelmények, szocializációs szükségességek, amelyek lehetőséget biztosítanak ezek létrejöttéhez. E lehetőséget hordozza magában egyrészt a tudás, az ismeret, valamint a támogató, biztonságos közeg. Mindhárom elérése biztosítható a szocializáció során. Egyrészt az elsődleges szocializáció színterén a család által, a szülőkön, a nagyszülőkön, vagy bármelyik családtagon keresztül, azoktól a személyektől, akikhez kötődik. Ennek mentén a gyermek sajátosan a szignifikáns személyek által értelmezi és sajátítja el a világot, a nyelvet, a normákat, amely később internalizálódik benne (Pintér-Szövényi, 2021:10), amelynek legbiztonságosabb formája a szülői válaszkészség (elérhető szülő). Másrészt pedig a másodlagos szocializáció színteréből az egyén az oktatási intézményekben tanáraitól, ismerőseitől, közösségeitől, illetve barátaitól szerezheti, illetve kaphatja meg a mintákat. Számolnunk kell azzal a közhelyszerű ténnyel, hogy a tudás és az ismeret elérése nem mindenki számára ugyanabban a mértékben biztosított, vagy akár egyáltalán nem, csakúgy, mint a támogató közeg. Ehhez cáfolhatatlan megerősítésként szolgál Mérei (1974) majd fél évszázaddal ezelőtt megjelent írása, amely szerint a kreativitás általános emberi adottságnak tekinthető, amely sokféle szinten mutatkozhat meg,

ezért nemcsak kiemelkedő alkotók privilégiuma ennek megjelenése, hanem bizonyos mértékben minden embernél észlelhető. Valószínűsíti, hogy bár adottság, de feltételekhez kötött, ami fejlesztést kíván, amennyiben nem kap lehetőséget a kibontakozásra, továbbá „megerősítést a felhasználására, el-sorvadhat, mint annyi más emberi tulajdonság” (Mérei, 1974:7).

Előbbiekből következik, hogy a kreativitásban és a generativitásban az egyenlőség és az egyenlőtlenség mindig jelen van. A cselekvő egyén mindezt kihívásként éli meg a mindennapokban. Döntést kell hoznia, hogy mit vállal, ami a szocializáció és a személyes én harca. Szükséges-e az addig tapasztalt mintákat követni, mennyire térhet el attól, mennyire talál befogadásra az eltérés a környezetében. A divergens ember, aki eltér a megszokottól, másképpen lát, az Mérei (1974) szerint nem alkalmaz, hanem létrehoz, nem megtanul, hanem rátalál vagy kitalál. Ugyanakkor a fejlődés szinte megköveteli azt, hogy minél többen rendelkezzenek, illetve lehetőleg mindenki rendelkezzen valamilyen fokban azzal a sajátos készséggel, hogy ne tekintse a megszokottat alapvetőnek, természetesnek, hanem másképpen is tudjon látni, „s a megszerzett ismereteken csiszolt gondolkodásunkkal le tudjunk térni a járt útról” (Mérei, 1974:6-7).

Az egyenlőtlenségek tekintetében jogosan merül fel az igazságosság, és mint filozófiai, társadalmi érték kerül a fókuszba. Aki mer a sémáktól eltérni (divergens gondolkodás és az abból következő kreativitás), az várhatóan számol a kudarccal, mint objektív következménnyel, mivel csalódás is érheti. Ha vállalja ezt, a meggyőződése segíteni fog lelki- leg, és a csoportja, illetve közössége támogatóvá válhat oly annyira, hogy aki a változtatásra képes, annak a csoportja egységes egészként fel fog állni és egyhangúlag mondja el a választ az egyén működéséről. Ahogyan megy tovább az egyén megközelítése egy további kérdés és kihívás. Az eltérés sajátos szabadságot feltételez az egyén gondolatosságában és cselekvésében a függetlenség jegyében.

Azonban a szabadság mértékének növekedése egyenesen arányos az egyén felelősségének növekedésével - ezáltal fokozott felelősségvállalása szükségesszerű -, amelyek által biztonságát kockáztatja. Az esetleges biztonságcsökkenés, egzisztenciális szorongás elviselését a - szocializáció során tapasztalt - minél nagyobb mértékben támogató, biztonságos közeg segíti, az egyént erősíti. Az erősítés olyan méretet is ölthet, amellyel az elviselés kihívása nullára redukálódhat, így a kihívás motivációvá válik. Ezzel az „eleganciával” rendelkezik a művész, aki önkifejezését jeleníti meg alkotói szabadságában.

Alátámasztásként szolgál Tibori (2014, 2023), amikor Vitányi összefoglalását idézi, mi-szerint „A kreativitás nem egyetlen tulajdonság (ami vagy van, vagy nincs), nem is csak valamilyen tulajdonságok összessége, hanem az egész emberi tevékenység, emberi lét egyik alapvető, lényegi és ontológiai aspektusa, minden ember elidegeníthetetlen, „nem-beli” tulajdonsága. A sajátos emberi kreativitás tesz bennünket emberré. Ilyen értelemben a kreativitás fogalma egyaránt tárgya a filozófiai antropológiának, a szociológiának, a szociálpszichológiának és a pszichológiának.” (Vitányi, 2003:64). Ezt a felfogást ötvözi a kutatás a kritikai gondolkodással, amely segít az elemzésben, az értékelésben, a következtetések levonásában, ugyanakkor lehetőséget kínál az interpretációra és annak eldöntésére, mit fogadjunk el és mit cselekedjünk. (Tibori, 2023).

Csepeli és az értékközpontúság a kultúra felfogásában altémánál kitér arra, hogy továbblépést jelent a szociálpszichológus és identitás/értékkutató Csepeli döntően kulturális antropológiai megközelítése.

Szűk értelemben a kultúra a tárgyi és szimbolikus elemek együttese által képzett társadalmilag érvényes valóság, melynek memék által történő átörökítése biztosítja a közösség megmaradását és túlélését. Nyelv=közvetítő közeg.

Tág értelemben a kultúra az élet teljességét átfogó környezet egésze, szűk értelemben véve csak a

művészetek és a tudományok tartoznak égisze alá, s ami kívül esik, az a „csak” civilizáció – Elias értelmezésére alapozva.

Továbbá Tibori elmondja, hogy Csepeli és követői Hofstede (1980) 74 országra kiterjedő vizsgálatból kiindulva döntő jelentőségűnek tartja a kultúra által elfoglalt érték-teret, mely az evolúcióra hat és polarizálja azt. Ezzel szemben az emberi létre eredendően jellemző szabadságban gyökerezve az értékek kijelölik az ember számára az egyéni és a kollektív cselekvés irányait, ami azonban nem zárja ki az érték-kollíziók (összeütközés) okozta döntésképtelenségeket vagy az értékhiányok okozta destruktív, patológikus viselkedését.

Kitekintve a művészeti észlelés szociológiájára Tibori (2023) kifejti, miszerint Bourdieu (1978) abból indult ki, hogy valamely műalkotás észlelése minden esetben tudatos vagy tudattalan desiffráló műveletet feltételez. Tökéletesen közvetlen és adekvát megértés pedig csak akkor jöhet létre, ha az alkotó által a művében mozgósított kultúra azonos azzal a kultúrával, illetve pontosabban művészeti kompetenciával, amelyet a néző mozgósít a mű desiffrálásakor. Ha a néző nincs birtokában a megfelelő rejtjeleknek, bekövetkezik a félreértés. Nem veszi észre, hogy kódolt – éspedig egy másik kód szerint kódolt – közleményekkel van dolga... és a mindennapi észlelésben megszokott tárgyak desiffrálására használt kódot alkalmazza. Bourdieu szerint ezzel magyarázható, hogy a megfelelő kompetenciával nem rendelkező befogadóban erős az ábrázolás realizmusa iránti igény. A legkevésbé művelt néző csak a Panofsky által jellemzett első befogadási szintig tud eljutni, ami „megcsonkított esztétikai élmény”-t eredményez.

A kulturális vakság tehát a „dekódolás”-hoz szükséges eszközök hiányának az eredménye (Tibori, 2023). A „dekódolás” képességének meghatározója a műveltségi szint.

Ez a „dekódolás” egy szükségszerűen végbemenő folyamat, ami a megoldások tárát biztosítja a kutatás célcsoportjának.

Kreativitás – szabadidő – érték

Kiemelten fontos és egyben nélkülözhetetlen a kutatás szempontjából az említett szabadság egyik pozitív időbeni dimenziója, a szabadidő, amely szükséges, elégséges, és értékes épp úgy, mint annak eltöltése, esetünkben a „parkhasználat”. Ez az érték a rendszeres parkhasználók esetében már esetlegesen szocializációs szintér, közeg is lehet, mert annak iránymutató velejárait (mint az eltöltött idő alatti interakciók sokasága) legkevesebb megközelíti, de inkább eléri azokat. A szabadidő tudattalan vagy tudatos léte feltehetően az ember létezése óta adekvát.

A parkhasználók vizsgálatában alkalmazott kreativitást mérő tesztek összekapcsolják az eddig bemutatott elméleti megközelítéseket a gyakorlati megvalósítással, a válaszadók interjúival.

A szabadidő fontos szerepet tölt be a parkhasználatban, és annak eltöltése szoros összefüggésben áll a kreativitással, a máig érvényes kutatások és fogalmi meghatározások mentén. Vitányi (1976) a szabadidő-kutatást az életmód egyik megközelítési módjának tekinti, amelynek értelmezésében a szabadidő szerkezetét (utalva annak bináris, azaz pozitív, magába foglaló, és negatív, kizáró tartalmára) az életmód olyan részeként határozza meg, „amely a művelődéssel és a kultúrával közvetlenül érintkezik”, továbbá meghatározza, hogy a szabadidős tevékenység „egyéni döntés tárgya” (Vitányi, 1976: 131, 135).

Dumazeider (1974) szerint a szabadidős tevékenységek az intézményes (hivatali munka, családi, társadalmi-szellemi és társadalmi-politikai) „kötelezettségekhez képest külső tevékenységek, és amelyek elsősorban az egyén önmegvalósulására irányulnak”. A szabadidőt négy attribútumra osztja: „felszabadító, érdekmentes, hedonisztikus és személyes”. (Dumazeider, 1974 idézi Bassand – D’Epinay, 1976:240, 241).

A szabadidő értelmezésében Bassand és D’Epinay (1976) úgy vélik Dumazedier-vel együtt, hogy az időfelhasználás „potenciálisan elszakadt a

hagyományos intézményektől”, ezentúl viszont a szabadidőben nincsen közvetlen társadalmi kényszer és szabályozott, ellenőrzött tevékenység. (1976:241, 243). Továbbá Touraine-nal (1959, 1969) egyetértésben úgy gondolják, hogy „a szabadidő olyan társadalmi tevékenységek együttese, amelyeket nem csoportok szabályoznak, hanem közvetlenül a modern társadalomnak az egyén által asszimilált (magáévá tett) értékei és normái irányítják. Ily módon a szabadidő társadalmilag meghatározott magatartás, de az egyik azt meghatározó norma, hogy »szubjektíve szabadnak kell lennie«” (Bassand – D’Epinay, 1976:244).

A szabadidővel kapcsolatos megfogalmazások alapján a kutatás feltételezi, hogy optimális esetben a szabadidős tevékenység az egyén önszántából, belső igényéből és motivációjából eredő kötetlen időtöltés. A kötetlenség alatt azt érti, amit az egyén szempontjából a környezet enged és ugyanakkor nem gátol, amelyben a környezet: az egyéneken kívüli tér, - idő, - személy, - gazdasági és - jogi kontinuum bármely elemének, illetve dimenziójának magába foglalása.

Az értékek és azok megjelenítésének fontossága elvitathatatlan a kreativitás és a generativitás megjelenésében. Prioritásuk időbeni megjelenésükben ugyan megmutatkoznak, ok-okozatisági összefüggéseik egymásra épülésében, de az egyes értékek nem bírnak kizárólagossággal, együttes meglétejük (utalva a történeti dimenziók kontinuitására) szükséges az egyének abbéli értékszemléletéhez, amellyel elérhetővé válik a kreativitás és a generativitás minél magasabb szintje. A kutatási kérdésekre kapott válaszokkal az egyének, csoportjaik és a közösségek támogatási, beavatkozási lehetőségei megismerhetővé válnak, melyre adekvát programokat lehet kidolgozni.

Összefoglalás

Jelen tanulmány a közparkok használatának vizsgálatában a kreativitás összefüggési lehetőségeit az értékek mentén tárgyalta. A kreativitás az értékek

összefüggésében (természetes környezet, kreativitás, generativitás, biztonság, igazságosság, szabadság, szabadidő) vertikálisan és horizontálisan került bemutatásra.

A kreativitásról való gondolkodás meghatározói közé tartoznak a társadalmi értékek, és az érték-követés kvalitása, valamint kvantitása, továbbá a gondolkodás dimenziói. A kreativitás értékek mentén történő, egyénben és csoportjaiban való lét-jogosultsága, kifejezési és megélési lehetőségei környezetfüggő (személyi, térbeli). E jognak, illetve külső és belső cselekvéseknek az irányát és a mértékét pedig az érték elérésének, magáévá tételének esélye, minősége definiálja, azaz az érték-követés mivolta. Végezetül az érték – mely biztonságérzetet kelt - támogatja a kreativitást, mégpedig az érték irányával (befogadó, kizáró) megegyezően (azaz a kreativitáshoz való viszonyulása alapján).

Irodalom

- B. Erdős, M. (2020). Generativitás és fenntartható fejlődés. *Acta sociologica*, 105–113.
DOI <https://doi.org/10.15170/AS.2012.5.1.12>
- Bakos, F. (1994). *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Bárczi, G., & Ország, L. (1959-1962). *A Magyar Nyelv Értelmező Szótára*. Akadémia Kiadó, pp. 486, 525, 528, 684, 685.
- Bassand, M., & Lalive D'Épinay, C. (1976). Szabadidő és térbeli mobilitás. In Falussy B. (szerk.). *A szabadidő szociológiája* (pp. 240–244). Budapest, Gondolat Kiadó.
- Benő, E. (2011). Kreatív írás és idegennyelv-oktatás. *Magiszter*, 3, 43–52.
- Bourdieu, P. (1978). *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*. Budapest, Gondolat.
- Csepeli, Gy. (2001). *Szociálpszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Csikszentmihályi, M. (2008). *Kreativitás. A flow és a felfedezés, avagy a találménység pszichológiája*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Dávid, I. (2002). A tehetségazonosítás eszközeinek összehasonlító vizsgálata az intellektuális szférában. In Dávid, I., Bóta, M., & Páskuné Kiss, J. (Szerk.), *Tehetségkutatás*. Debreceni Egyetem, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Dúll, A. (2001). A környezetpszichológia története. *Magyar Pszichológiai Szemle*, (2), 287–328.
- Dúll, A. (2002). *Kiszolgáltatottság a természettől a technikáig, Környezetpszichológia építészeteknek*. AlapRajz, Bertelsmann Springer, Budapest.
- Dúll, A., & Dósa, Zs. (2005). A természeti környezet - környezetpszichológiai megközelítésben. *Tájközlési Lapok* 3(1), 19–25. DOI <https://doi.org/10.56617/tl.4506>
- Dúll, A., & Urbán, R. (1997). Az épített környezet konnotatív jelentésének vizsgálata: módszertani megfontolások. *Pszichológia*, 17, 51–179.
- Dumazedier, J. (1960). *Leisure Basic Concepts*. Reston, VA. In Vitányi, I., & Sági, M. (2003). *Kreativitás és zene*. Akadémia Kiadó, Budapest, 53.
- Gombocz, O., Juhász, M., & Mongyi, N. (szerk.) (2023). *Pedagógiai változások - A változás pedagógiája V*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem megbízásából Szak tudás Kiadó Ház, Budapest.
- Haase, Zs. (2016). Szövegnyelvészet és kreatív írás. Szövegnyelvészeti ismeretek kreatív közvetítése a felsőoktatásban. In Dobi, E., & Andor J. (szerk.). *Esettanulmányok a szövegkoherenciáról* (pp. 147–160). Officina Textologica 20, Debrecen,
- Hirst, J. (2022). Európa legrövidebb története. Athenaeum Kiadó, Budapest, 50–67.
- Hofstede, G. (1980). Culture's consequences: International differences in work-related values. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Ilea, I., & Vincze, O. (2023). a generativitás mérésének lehetőségei. *Alkalmazott Pszichológia*, 25(4), 153–167. DOI <https://doi.org/10.17627/ALKPSZICH.2023.4.153>
- Ilea, I., Jenei, D., & Vince, O. (2022). Loyola Generativitás Skála (LGS-18) magyar nyelvű adaptációja. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 77(2), 163–181. DOI <https://doi.org/10.1556/0016.2022.00012>
- Ittész N. (főszerk)(2021). Magyar nyelv nagyszótára VIII. kötet. Nyelvtudományi Kutatóközpont, Budapest ([Link](#))
- Magyar Etimológiai Szótár (2026). Magyar nyelv értelmező szótára ([Link](#)) [2026.06.15.]
- Magyar, Á (2023). A kreatív írásgyakorlatok motivációs hatása az írásbátorságra. In Gombocz, O., Juhász, M., & Mongyi, N. (2023). *Pedagógiai változások - A változás pedagógiája*. V. Pázmány Péter Katolikus

- Egyetem megbízásából Szaktudás Kiadó Ház, Budapest.
- McAdams, D. P. (2006). The Problem of Narrative Coherence. *Journal of Constructivist Psychology* 19 (2), 109–125. DOI <https://doi.org/10.1080/10720530500508720>
- McAdams, D. P., & de St Aubin, E. (1992). A theory of generativity and its assessment through self-report, behavioral acts, and narrative themes in autobiography. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62(6), 1003–1015. DOI <https://doi.org/10.1037/00223514.62.6.1003>
- Mérei, F. (1974). *Szociálpszichológiai vizsgálatok az iskolában*. Fővárosi Pedagógiai Intézet, Budapest.
- Mező, F., & Mező, K. (2003). *Kreatív és iskolába jár!* Tehetségvadász Stúdió – Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület, Debrecen.
- Mező, F., & Mező, K. (2015). A kreativitás és fejlesztése. *Magiszter* 13 (1), 6–20.
- Mező, K. (2017). *A kreativitás időbeli aspektusai*. Egyetemi doktori (PhD) értekezés. Debrecen, Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola.
- Mező, K., & Mező, F. (2019). Revision of Hungarian versions of the Alternative Uses and Circles creativity test in cases of elementary and secondary schools students. *Különleges Bánásmód*, 5(1), 41–48. DOI <https://doi.org/10.18458/KB.2019.1.41>
- Mező, K., Mező, F., & Szabóné Balogh, Á. (2017) A tesztfelvétel időtartamának hatása a kreativitástesztek eredményeire. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 72 (3). 311–324 DOI <https://doi.org/10.1556/0016.2017.72.3.1>
- Millenáris honlapja ([Link](#)) [2026.04.28.]
- Spinner, K. H. (2006). *Kreativer Deutschunterricht. Identität - Imagination - Kognition*. Seelze. Erhard Friedrich Verlag, 192. Szerdahelyi, I. (szerk.) (1979). *Világirodalmi lexikon* 6. Kamc–Lane, Akadémia Kiadó, Budapest, 486, 525, 528, 684, 685.
- Taylor, C. W. (1988). Various approaches to and definitions of creativity. In Sternberg, R. J. (Ed.), *The nature of creativity*. Cambridge: Cambridge University Press, 9–124.; 118–119.
- Taylor, I. A. (1960). The nature of the creative process. In Smith, P. (ed.), *Creativity: An examination of the creative process*. New York, Hastings Hall.
- Tibori, T. T. (2002). *A szabadidő szociológiája*. Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskolai Kara, Budapest.
- Tibori, T. T. (2023). *A kultúra színváltozása*. Előadás, Martonvásárhely-Gyergyóremete, 2023. 01. 22.
- Torrance, E. P. (1964). Education and Creativity. In Taylor, C. W. (Ed.), *Creativity: Progress and Potential*. New York: McGraw-Hill.
- Vitányi, I. (1976). A szabadidő-tevékenységek megoszlása és szerkezete. In Falussy B. (szerk.), *A szabadidő szociológiája* (p.131). Gondolat Kiadó, Budapest.
- Vitányi, I. (1995). Szabadidő és társadalmi átalakulás. In Tibori, T. (szerk.), *A szabadidő új problémája a mai társadalomban*. Magyar Szabadidő Társaság, Budapest.
- Vitányi, I. (2001). *A szabadidő új paradigmája*. Kézirat, Kiadás alatt. Budapest.
- Vitányi, I. (2004). A 20. század kulturális kihívásai. *Ezredforduló*, 3–4.
- Zétényi, T. (1989). *A kreativitás-tesztek tesztkönyve I-II*. Budapest, Munkaléktani Koordináló Tanács.